ZULFIYA IJODIDA HIJRON, AYRILIQ, SOG'INCH MOTIVLARI

Haydarova Xadicha
TerDPI O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston xalq shoirasi Zulfiya ijodida hijron, ayriliq va sog'inch motivlarining badiiy talqini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shoira she'riyatida shaxsiy iztirob, vafo-sadoqat, muhabbat xotirasi, umr mazmuni, ayol qalbi, Vatan tuyg'usi va insoniy bardosh masalalari o'zaro uzviy bog'liq holda namoyon bo'lishi yoritiladi. Maqolada "Hijron kunlarida", "Bahor keldi seni so'roqlab", "Sensiz", "Sog'inib", "Ne baloga etding mubtalo" kabi she'rlar misolida ayriliq motivining shaxsiy kechinmadan umuminsoniy falsafiy mazmunga ko'tarilishi ochib beriladi. Zulfiya lirikasida hijron faqat g'am-alam ifodasi emas, balki sadoqat, sabr, xotira va ma'naviy poklik mezoni sifatida talqin qilinadi.

Kalit so'zlar: Zulfiya, hijron, ayriliq, sog'inch, vafo, sadoqat, ayol qalbi, lirik qahramon, Hamid Olimjon, xotira, muhabbat, ruhiy kechinma.

Аннотация. В данной статье научно-теоретически анализируется художественная интерпретация мотивов разлуки, утраты и тоски в творчестве народной поэтессы Узбекистана Зульфии. Освещается взаимосвязь личного страдания, верности, памяти любви, смысла жизни, женской души, чувства Родины и духовной стойкости в поэзии поэтессы. На примере стихотворений "В дни разлуки", "Весна пришла, спрашивая о тебе", "Без тебя", "Скучая", "Какой беде ты меня обрёк" раскрывается переход мотива разлуки от личного переживания к общечеловеческому философскому содержанию. В лирике Зульфии разлука трактуется не только

как выражение печали, но и как критерий верности, терпения, памяти и духовной чистоты.

Ключевые слова: Зульфия, разлука, тоска, верность, преданность, женская душа, лирический герой, Хамид Алимджан, память, любовь, душевное переживание.

Abstract. This article provides a scientific and theoretical analysis of the artistic interpretation of separation, loss, and longing in the poetry of Zulfiya, the People's Poet of Uzbekistan. It examines the interrelation of personal sorrow, loyalty, memory of love, the meaning of life, the female soul, the feeling of homeland, and spiritual endurance in her poetry. Based on poems such as "Hijron kunlarida", "Bahor keldi seni so'roqlab", "Sensiz", "Sog'inib", and "Ne baloga etding mubtalo", the article explores how the motif of separation rises from personal emotion to universal philosophical meaning. In Zulfiya's lyrics, separation is interpreted not only as grief, but also as a measure of loyalty, patience, memory, and spiritual purity.

Keywords: Zulfiya, separation, longing, loyalty, devotion, female soul, lyrical hero, Hamid Olimjon, memory, love, inner experience.

O'zbek she'riyati taraqqiyotida Zulfiya ijodi o'ziga xos lirik olami, samimiy tuyg'ulari, ayol qalbining nozik kechinmalarini teran ifodalashi bilan alohida o'rin egallaydi. Zulfiya Isroilova 1915-yil 1-martda Toshkentda tug'ilgan, keyinchalik shoira, jurnalist, tarjimon va jamoat arbobi sifatida tanilgan; uning adabiy faoliyati XX asr o'zbek she'riyatining muhim bosqichlari bilan chambarchas bog'liqdir.[1] Zulfiya she'riyatining asosiy yo'nalishlaridan biri hijron, ayriliq va sog'inch motivlaridir. Bu motivlar shoira ijodida faqat shaxsiy dard sifatida emas, balki

[1] Zulfiya Isroilova 1915-yil 1-martda Toshkentda tug'ilgan, shoira, jurnalist, tarjimon va jamoat arbobi sifatida o'zbek adabiyotida muhim o'rin tutadi.

inson qalbining sadoqat, xotira, sabr, vafo va ma'naviy bardosh bilan bog'liq murakkab ruhiy holati sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, Hamid Olimjon bilan bog'liq hayotiy fojea Zulfiya lirikasida hijron ohangining chuqurlashishiga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Hamid Olimjon 1944-yil 3-iyulda avtohalokatda vafot etgani haqida manbalarda qayd etiladi.

Zulfiya va Hamid Olimjon muhabbati o'zbek adabiy-madaniy xotirasida vafo va sadoqat ramzi sifatida baholanadi. Shoiraning hijron ruhidagi ko'plab she'rlari aynan bevaqt ayriliqdan keyingi qalb iztiroblari, yor xotirasi va muhabbatga sodiqlik tuyg'ulari bilan bog'liq. 1944-yilda "Hijron kunlarida" to'plamining nashr etilishi ham Zulfiya ijodida ayriliq mavzusining muhim o'rin egallaganini ko'rsatadi. Zulfiya she'riyatida hijron tushunchasi birgina ayriliq holatini bildirmaydi. Hijron — bu yo'qotishdan tug'ilgan ruhiy iztirob, xotiraning abadiyligi, muhabbatning sinovdan o'tishi, inson qalbining bardosh va sadoqat bilan poklanish jarayonidir. Shu bois shoira lirikasida hijron ko'pincha fojiali ruhda boshlansa-da, keyinchalik falsafiy mushohada, ma'naviy yuksalish va ichki iroda ifodasiga aylanadi.

"Hijron kunlarida" to'plamidagi she'rlar Zulfiya poetik olamida ayriliq va sog'inchning ilk chuqur badiiy ifodalaridan biri hisoblanadi. Bu to'plam urush yillari ruhiy muhitida yaratilgan bo'lib, unda shaxsiy ayriliq bilan umumxalq dardi o'zaro tutashadi. Urush davrida "Uni Farhod der edilar" va "Hijron kunlarida" kabi to'plamlarning nashr etilishi shoira ijodiy kamolotining muhim bosqichi sifatida ko'rsatiladi.[2]

Shoira lirikasida ayriliq motivi ko'pincha yor xotirasi orqali ifodalanadi. Yor obrazi faqat shaxsiy muhabbat timsoli emas, balki ma'naviy suyanch, ijodiy ilhom,

[2] "Uni Farhod der edilar" va "Hijron kunlarida" to'plamlari Zulfiya ijodiy kamolotining urush yillaridagi muhim bosqichlarini belgilaydi.

hayot mazmuni va ruhiy tayanch darajasiga ko'tariladi. Shu sababli Zulfiya she'rlaridagi lirik qahramon ayriliqdan sinmaydi, aksincha, xotira va sadoqat orqali ma'nan kuchayadi. Bu holat shoira ijodining eng muhim psixologik xususiyatlaridan biridir. "Bahor keldi seni so'roqlab" she'rida hijron va sog'inch motivlari tabiat manzarasi orqali beriladi. Bahor odatda yangilanish, yasharish, quvonch ramzi bo'lsa, Zulfiya talqinida u sog'inchni yangilovchi, xotirani tiriltiruvchi, yo'qlikni yanada chuqurroq his ettiruvchi obrazga aylanadi. She'rda bahor kelishi lirik qahramon qalbidagi eski jarohatlarni yangilaydi, yor xotirasini uyg'otadi, ayriliq dardini yana bir bor tiriltiradi. Zulfiya badiiy mahoratining kuchli tomoni shundaki, u tabiat hodisalarini inson qalbining ruhiy holati bilan uyg'unlashtira oladi. Bahor, gul, shamol, tun, tong, yulduz, yomg'ir kabi obrazlar shoira she'riyatida oddiy tasviriy detal emas, balki ichki kechinmaning poetik belgilaridir. Ayniqsa, bahor obrazi Zulfiya lirikasida ikki xil ma'noni — hayot davomiyligi va ayriliq iztirobini bir vaqtda ifodalaydi.

"Sensiz" she'rida ayriliq motivi yanada shaxsiy, samimiy va iztirobli ohangda namoyon bo'ladi. Unda lirik qahramonning yolg'izlik holati, ichki bo'shliq, yor yo'qligidan tug'ilgan ruhiy larza va vafo tuyg'usi kuchli ifodalanadi. Manbalarda bu she'r Zulfiya hayotidagi vafo va sadoqat ruhini aks ettiruvchi asarlardan biri sifatida tavsiflanadi. Zulfiya she'rlarida sog'inch motivi ham alohida badiiy-estetik yukga ega. Sog'inch shoira talqinida faqat o'tgan kunlarni qo'msash emas, balki qalbning tirikligi, muhabbatning davomiyligi, inson ruhining pokligi va xotiraning o'chmasligidir. Lirik qahramon sog'inch orqali o'zining ma'naviy borligini his qiladi. Demak, sog'inch Zulfiya she'riyatida iztirob bilan birga hayotiy kuch manbai sifatida ham talqin qilinadi. "Sog'inib" she'rida lirik qahramonning ichki kechinmalari xotira, umid va armon bilan uyg'unlashadi. Bu

she'rda sog'inch sokin, ammo chuqur ruhiy holat sifatida namoyon bo'ladi. Shoira sog'inchni balandparvoz ifoda bilan emas, balki samimiy, tabiiy va yurakka yaqin ohangda beradi. Ana shu samimiyat Zulfiya lirikasining o'quvchi qalbiga tez yetib borishini ta'minlaydi.

"Ne baloga etding mubtalo" she'rida esa hijron dardi yanada keskin, ichki faryodga yaqin ohangda ifodalanadi. Tafakkur.net manbasida ham bu she'r Hamid Olimjonga bag'ishlangan she'rlar turkumiga mansubligi va unda ayriliq iztiroblari samimiy ruhda berilgani qayd etiladi. Zulfiya she'riyatida hijron motivining o'ziga xosligi shundaki, unda yig'i va iztirob kuchli bo'lsa-da, tushkunlik yetakchi o'ringa chiqmaydi. Shoira ayriliqni insonni ma'nan yemiruvchi holat sifatida emas, balki uni ruhiy jihatdan sinovdan o'tkazuvchi, sadoqatini mustahkamlovchi, qalbini poklovchi jarayon sifatida talqin qiladi. Shu bois Zulfiya lirik qahramoni iztirob chekadi, lekin ma'naviy mag'lubiyatga uchramaydi. Shoira ijodida hijron va ayriliq motivlari ayol qalbi tasviri bilan chambarchas bog'liq. Zulfiya lirik qahramoni nozik, ta'sirchan, muhabbatga sodiq, ammo ayni paytda kuchli irodali ayol sifatida namoyon bo'ladi. U o'z dardini yashirmaydi, lekin dard oldida ojiz ham qolmaydi. Bu jihat Zulfiya she'riyatida ayol ruhiyatining murakkab va teran talqin etilganini ko'rsatadi.

Zulfiya lirikasidagi ayol obrazi an'anaviy ma'nodagi faqat kutuvchi, iztirob chekib yashovchi obraz emas. U xotirani asraydi, muhabbatga sodiq qoladi, hayotni davom ettiradi, ijod qiladi, jamiyatga xizmat qiladi. Demak, shoira she'rlarida ayriliq ayolni sindiruvchi emas, balki uning ruhiy qudratini namoyon etuvchi sinov sifatida tasvirlanadi. Hijron motivining yana bir muhim jihati — uning xotira bilan bog'liqligidir. Zulfiya she'riyatida xotira o'tgan kunlarning oddiy eslanishi emas, balki ma'naviy yashash shaklidir. Yor xotirasi lirik

qahramon qalbida doimiy muloqotga aylanadi. U yo'q inson bilan ruhan suhbatlashadi, undan ma'naviy kuch oladi, uning nomi va mehrini qalbida tirik saqlaydi.

Shu ma'noda Zulfiya she'riyatida hijron va xotira bir-birini to'ldiradi. Hijron yo'qotishni bildirsa, xotira o'sha yo'qotishning qalbda tirik davom etishini anglatadi. Ayriliq jismoniy masofa va yo'qlikni yuzaga keltiradi, ammo xotira bu masofani ma'naviy jihatdan yengadi. Shoira lirik qahramoni aynan xotira orqali hijronni yuksak sadoqat darajasiga ko'taradi. Zulfiya ijodida ayriliq motivi faqat shaxsiy muhabbat doirasida qolib ketmaydi. U urush, insoniy yo'qotishlar, Vatan taqdiri, xalq dardi bilan ham bog'lanadi. Ikkinchi jahon urushi yillarida yaratilgan she'rlarida ayriliq frontga ketgan yigitlar, kutayotgan onalar, sadoqatli yorlar va xalqning umumiy iztiroblari orqali kengayadi. Shu jihatdan Zulfiya lirikasida shaxsiy hijron umumxalq dardi bilan tutashadi. Shoira hijronni tasvirlar ekan, ko'pincha sukunat, yolg'izlik, tun, ko'z yoshi, xotira, bahor va shamol kabi poetik obrazlardan foydalanadi. Bu obrazlar orqali ichki kechinma tashqi manzara bilan uyg'unlashadi. Zulfiya she'rlarida ruhiy holat bevosita aytilish bilan birga ramziy tasvirlar orqali ham chuqurlashtiriladi.

Zulfiya poetikasida ohang masalasi ham juda muhim. Uning hijron mavzusidagi she'rlarida mungli, sokin, yurakka yaqin, ba'zan esa ichki faryodga yaqin ohang kuzatiladi. Bu ohang o'quvchini zo'raki ta'sirlantirmaydi, balki samimiylik orqali qalbga kirib boradi. Shoira iztirobni tabiiy ifoda qiladi; shu bois uning she'rlarida sun'iylik sezilmaydi. Zulfiya she'riyatida sog'inch va vafo bir-biridan ajralmaydi. Shoira uchun sog'inish — unutmaslik, unutmaslik esa sadoqatdir. Lirik qahramon o'tgan muhabbatni xotira sifatida emas, tirik ma'naviy munosabat sifatida saqlaydi. Shu jihatdan Zulfiya she'riyatida sog'inch motivi vafo

falsafasiga aylanadi. Adabiyotshunoslikda Zulfiya ijodi ko'pincha sadoqat, muhabbat, insonparvarlik va sog'inch tushunchalari bilan bog'liq holda o'rganiladi. Zamonaviy ilmiy maqolalarda ham shoira she'rlaridagi muhabbat, sadoqat va sog'inch motivlari uning ijodiy o'ziga xosligini belgilovchi asosiy jihatlardan biri sifatida ko'rsatiladi.[3]

Zulfiya she'riyatida hijronning badiiy kuchi shundaki, u individual fojeani umuminsoniy tuyg'uga aylantiradi. Har bir inson hayotida yo'qotish, sog'inch, ayriliq, xotira va sabr holatlari mavjud. Shoira ana shu umumiy ruhiy tajribani o'z shaxsiy kechinmasi orqali badiiy ifodalaydi. Natijada uning she'rlari faqat bir insonning dardi emas, ko'pchilik qalbiga yaqin bo'lgan insoniy holat ifodasiga aylanadi. Zulfiya ijodida hijron motivining yuksakligi yana shundaki, u muhabbatni vaqt va masofa ustidan g'olib keluvchi ma'naviy kuch sifatida talqin qiladi. Yor jismonan yo'q bo'lsa ham, uning xotirasi, mehri, nomi, ruhi lirik qahramon qalbida yashashda davom etadi. Bu holat shoira she'riyatida muhabbatning abadiyligi g'oyasini kuchaytiradi. Shoiraning badiiy uslubida sodda, ravon, samimiy, xalqona va ta'sirchan ifoda yetakchi o'rinda turadi. U murakkab falsafiy fikrlarni ham yurakka yaqin poetik tasvirlar orqali beradi. Ayniqsa, hijron va sog'inch mavzusidagi she'rlarida har bir so'z ichki iztirob va ma'naviy ma'noga ega bo'ladi. Shu sababli Zulfiya she'riyati o'quvchida ishonchli, tabiiy va chuqur taassurot uyg'otadi.

Xulosa qilib aytganda, Zulfiya ijodida hijron, ayriliq va sog'inch motivlari shaxsiy fojea, muhabbatga sadoqat, yor xotirasi, ayol qalbi, Vatan tuyg'usi va umuminsoniy iztirob bilan chambarchas bog'liq holda talqin qilinadi. Shoira hijronni faqat dard sifatida emas, balki inson qalbining pokligi, muhabbatning

[3] Shoira ijodini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlarda Zulfiya she'rlaridagi muhabbat, sadoqat, sog'inch va insonparvarlik motivlari uning poetik olamini belgilovchi asosiy omillar sifatida baholanadi.

abadiyligi va sadoqatning yuksak mezoni sifatida ko'rsatadi. Zulfiya she'riyatining buyukligi shundaki, u ayriliqni ma'naviy yengilish emas, balki ruhiy bardosh, xotira va vafo maktabi sifatida talqin qiladi. "Hijron kunlarida", "Bahor keldi seni so'roqlab", "Sensiz", "Sog'inib", "Ne baloga etding mubtalo" kabi she'rlar o'zbek lirikasida hijron va sog'inch motivlarining eng samimiy, eng ta'sirchan namunalaridan hisoblanadi. Shu bois Zulfiya ijodi bugungi kunda ham muhabbat, vafo, xotira va insoniy matonat haqidagi yuksak poetik saboq sifatida qadrlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Zulfiya. **Hijron kunlarida**. Toshkent: O'zSSR Davlat nashriyoti, 1944.
2. Zulfiya. **Hulkar**. Toshkent, 1947.
3. Zulfiya. **Asarlar**. 1-jild. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1974.
4. Zulfiya. **Asarlar**. 2-jild. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1975.
5. Zulfiya. **Bahor keldi seni so'roqlab**. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016.
6. Karimov N. **XX asr o'zbek adabiyoti taraqqiyoti**. Toshkent: Fan.
7. Quronov D. **Adabiyotshunoslikka kirish**. Toshkent: Akademnashr.
8. Mardonova Lobar Umaraliyevna. (2024). TARIXIY MANBALARDA AMIR TEMUR OBRAZINING BADIIY TALQINLARI. IMRAS, 7(6), 56–60.
9. ZAMONDOSHLAR, MANGU YASHAGAY. *PEDAGOGS*, *57*(1), 132–138.
10. 10. Mukhtarova, M. S., Namozova, S. B., & Mardonova, L. U. (2023). A Lyrical View of History. *Journal of Law and Sustainable Development*, *11*(12), e2676.

11. 11.Zafariddin Temirov, and Xujanova Nasiba. "The Triumph of Light Over Darkness." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, vol. 33, 20 Feb. 2025, pp. 34-37.
12. 12.Dilshoda, A. (2025). MUHAMMAD YUSUF IJODINING ADABIYOTIMIZDA TUTGAN O 'RNI. Global Science Review, 1(1), 388-392.
13. 13. Xurramovna, Q. G., & To'raqulovna, D. M. (2025, December). "FARHOD VA SHIRIN" DOSTONIDAGI ONOMOSTIK BIRLIKLARNING BADIIY-POETIK AHAMIYATI. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*. (Vol. 1, No. 5, pp. 58-61).
14. 14. Saidmuradova, S., & Madina, T. L. (2024). ALISHER NAVOIY SHE'RIYATI POETIKASI. *PEDAGOGS*, *57*(1), 147-152.
15. 15. Farida, X., To'xtayeva, D., Murtazayeva, M., & Abdurahmonova, D. (2025). SAB'AI SAYYOR" DOSTONINING BOBLARI BO'YICHA TAVSIFI. *Shokh Articles Library*, *1*(2).